

Mackinnon'un Görüşleri Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve 'El Kızı'

Rasime Eşelioğlu¹

Özet: Orhan Kemal 'El Kızı' romanında toplumsal-gerçekçi değil, tesadüflerin ve entrikaların yer aldığı olaylar anlatan bir yazar olarak karşımıza çıkar. Romandaki olaylar ve karakterler Catharine A. MacKinnon'un 'Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru' adlı kitabında yer alan görüşler çerçevesinde değerlendirilecektir. ABD'li feminist hukukçu, öğretim üyesi, yazar ve aktivist MacKinnon söz konusu eserinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden yola çıkarak, toplumsal iktidarın bizim neyi nasıl bildiğimizi, bu bildiklerimizin ise toplumsal iktidarı nasıl etkileyip biçimlendirdiğini incelemekte, cinsiyetler arası hiyerarşinin bilgi ile politika arasındaki ilişkide nasıl bir önem taşıdığını araştırmaktadır. MacKinnon radikal feministler arasında yer alır ve bütün toplumsal ilişkileri, kadın erkek arasındaki cinsiyet eşitsizliğine dayandırır. Çalışmamda 'Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru' adlı eserin yalnızca Cinsellik ve Tecavüz başlıkları 'El Kızı' romanındaki kadın karakterlerin yaşadıkları bağlamında incelenecektir. Roman, abartılı tesadüfleri ve kadının cinselliği -cinselliği bilmeyişini veya erkeklerin tasavvuruna göre tanımlamasını, yaşayışını- konusundaki olay örgüsü ile MacKinnon'un görüşleri bağlamında oldukça kolay ve apaçık biçimde incelemeye uygundur. MacKinnon'a göre cinsellik şiddettir ve kadınlar erkeklerin hayal ettiği cinselliği yaşamaya zorlanır. Romanda, istenilen şekilde davranmadığı için boşanan Nazan. Erkekleri cinsel çekiciliği ile ellerinde tutan Neriman ve Hacer, bu şekilde davranmaya zorlanan kadınlar arasındadır. Bu kadınlar kimi zaman kaderlerine razı olarak kimi zaman ise özgür iradesi ile davrandığı yanılgısı ile erkeklerin kurallarını çizdiği dünyada cinsel kimlikleri ile var olma mücadelesi vermektedirler.

Anahtar Sözcükler: Toplumsal cinsiyet, tecavüz, zorlama, rıza, pornografi, özerklik

---

* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku (Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi) Anabilim Dalı

Mackinnon'a göre eril egemenliğin söz konusu olduğu hiyerarşik yapı cinselleştirilmiştir ve bunun en bariz örneği *toplumsal cinsiyettir*. (MacKinnon, 2003:150) Cinsellik şiddet ile eş değer olduğu sürece tecavüz normal bir erkek davranışdır. Pornografi de bu bağlamda, erkeklere istediklerini verir. (MacKinnon, 2003:158) Cinselliği yaşama biçimimiz doğal olmayıp, toplumsal ilişkiler sonucu belirlemektedir. (Karacan, 2008:10)

Orhan Kemal'in dramatik olay örgülerini işlediği kitapta; Cumhuriyet'in ilk yılları konu edilmekte ve devrimin toplum üzerindeki etkilerine de değinilmektedir. Yazarın, toplumsal-gerçekçi çizginin dışına çıktığı bu romanda 'yeşilçam' olgusunun etkileri görülmektedir. (Gültekin, 2010:60)

Romanda kadın karakterlerin seçme hakkının olmadığı, hayatın akışı içinde erkeklerin verdiği kararlar ve erkeklerin davranışları sonucu *oradan oraya sürüklendiği* görülmektedir. Kadının özerkliği söz konusu değildir. Söz konusu ilişkiler yaşamda da bu şekilde karşımıza çıkar. Toplumsal yaşamda kadınlar hiçbir zaman kendi bedenine sahip olamamış ve kendi geleceklerini denetleyememişlerdir. (MacKinnon, 2003:218)

Romanın başında 'yenilikçi' davranışlar sergileyen Avukat Mazhar, entrikaların devreye girmesi ile bu tutumunu yitirmiştir. Bu durum devrimler gerçekleştirilse bile kadının erkek kültürü karşısında hala aciz durumda olduğunun görüldüğünü kolaylaştırır. (Gültekin, 2010:61) Hamile kaldığı için Mazhar'la evlenen 'El Kızı Nazan', yine Mazhar'ın tercihi sonucu kendisini hiçbir zaman istemeyeceği bir hayatın içinde bulmuştur. [Zorla annelik de cinsiyet eşitsizliğine örnek olarak gösterilebilir. (MacKinnon, 2003:281)] Nazan, Mackinnon'un tanımladığı eril egemenliğe tamamıyla boyun eğmiş bir karakterdir. Orhan Kemal, abartılı tasvirleri ile bu duruma bir nevi eleştiri getirmektedir. Nazan'ın aklından geçen düşünceler şu şekildedir. "Kadın, erkeğin arzularına nedensiz, niçinsiz boyun eğmekle yükümlüydü. Çünkü erkek, kadının 'küçük tanrısı'ydı." (Kemal, 2012:72) Bütün bu boyun eğişlere rağmen Mazhar tarafından beğenilmiyordu, nedeni ise 'boynuna sarılıp atlamaması, öpmemesi, kocacığım diyerek karşılammaması, şen

şakrak olmaması' diye anlatılır romanda. Kadının cinsel olarak isteksiz, hoşnutsuz ve soğuk olmasını, iffet taslamasını erkekler kendi güçlerine karşı pasif bir baş kaldırı olarak algılar. (Mackinnon, 203:166)

Bir başka kadın karakter olan Mazhar'ın annesi Hacer Hanım'da ise cinselliğin bir şeyleri başarabilmek/bir yerlere gelebilmek/'iyi konaklarda' oturmak için kullanılan bir araç olduğu ve kadının kendi bedeni üzerinde özerkliliğinin söz konusu olmadığı açık bir şekilde görülmektedir. Evlatlık verildiği evde evin beyine, sonrasında bu ilişkinin gizlenmesi için evlendirildiği kocasına hep aynı eril kullara göre davranır istediklerini almak için. Sonrasında ise rahat bir yaşam sürmesinin garantisi olarak yine bir erkeği, oğlu Mazhar'ı kullanmak ister.

Romanda kadın karakterlerin erkeklerle olan biyolojik farklılıkları vurgulanmakta ve bedenine dahi sahip olamayan kadının cinsel bir nesne konumunda tacize uğraması olağanlaşmaktadır. Toplumsal ve ekonomik koşulların olağanlaştırdığı bu tacizi önlemek, kendi kararlarını verebilecek durumda olmayan kadınlar için pek kolay olmamaktadır. (Eliuz, 2010:97)

Kadının eril egemenliğin altında bu denli ezildiği toplumsal yapıda cinselliğin bir seçim olduğundan bahsetmek ve cinselliği dilediği gibi yaşamaya 'rıza gösterme' bahanesinin gösterilmesi oldukça zordur. "Toplumsal ve ekonomik koşulların olağanlaştırdığı bu taciz, bedeni de varlığı gibi öznenin / erkeğin kullanımına açık olan kadın için kaçınılmazdır ve çözümsüzdür." (Eliuz, 2010:96)

"Ölü geçmiş ve çürüyen şimdi arasında sıkışan kadın, ekonomik sınıfsal çarpıklıkların yoğunlaştırdığı bir çatışma ve uyumsuzluk ortamında tutunmaya çalışır. Bu uyumsuzluk, onun cinsel taciz, tecavüzlerle karşı karşıya kalması ve sosyal yaşamın her kesimini saran, çözümlenemeyen tiplerden biri olması ile sonuçlanır. Kendi öyküsünün kahramanı olmaya çalışan kadın, varlığını ispat çabası içerisindedir. Fakat toplum onu hep aşağılar, dışlar." (Eliuz, 2010:102) 'Bar kızı' Neriman (Jale) Nazan'ın aksine varlığını ispat çabası içerisinde olan bir kadındır. Fakat bu ispat dahi cinsel çekiciliği, işvesi-cilvesi ile mümkün olmaktadır. 'Kötü' hayatından nihai kurtuluşu ise Avukat mazhar ile evlenmesi sonucu olur. Ancak Mazharın ölümü ile

abisinin yanına gittiğinde geçmişi de onun peşini bırakmaz. Nazan ve Mazhar'ın oğlu Haldun'u da yanına götürmüştür ve Nazan'ın başına gelenler (yaşamaya zorlandıkları) Haldun'un küçük çocuklarca, komşularla aşağılanması için yeter de artar bile. Bu durumdan kurtulmanın çaresi de yine bir erkektir. Komşu mühendis ile evlenir ve başka bir şehirde yeni bir hayat kurar.

“Mutlak tiranlık uygulayan erkek, kadın ile özgürlük kavramlarını yan yana düşünmez bile; kadının bağımlılık için eğitilmesi doğal ve doğru olandır. Geleneksel yardımcı rolü içerisinde bocalayan kadının bireysel açmazları da bu nedenle önemsiz görülür. Kadın, yarım ve sakattır ve güvence arayışı ile erkeğe yaslanmalıdır. Kadına, öğretilen erkek olmadan varlık bulamayacağı ile ilgili sosyal öğretisi, kadının ömür boyu acı çekme, korkma ve tüm esirler gibi gerçekte istediğinden başka türlü davranma zorunluluğu ile bütünlenir. Kadın-erkek ilişkisinde fiziksel güç ve cinsiyet farklılığı merkezli çatışma, kadının nesne olarak cinsel taciz ve tecavüzler yaşamasına neden olur. Böylece erkek tarafından baskı ve sindirme ile çaresiz, mutsuz ve seçeneksiz bir nesne olarak yaşamına devam edecektir.” (Eliuz, 2010:101)

“Böylece yazılmamış kurallar ve dayatılan roller ile itaatkâr, edilgen, hareketliliği düşük ve yaşam alanı sınırlı bir kimliğe sahip olur ve biyolojik kimliğin (dişilik) dışına çıkma, etkin özne olma olanağı bulamaz.” (Eliuz, 2010:102)

“Eğer kadınların erkekler tarafından cinsel olarak kullanılıp istismar edildiklerine dair anlattıklarına inanılırsa, eğer kadınlara karşı eril cinsel şiddetin araştırmalarda saptanan yaygınlığı yadsınmaz, küçültülmez, macera ve sapıklık olarak kabul edilmezse, eğer başlarından geçen bu olaylar yüzünden kadınların feda edilebileceği düşünülmezse; eğer kadına uygulanan şiddetin bir düzeyde cinselleştiği anlaşılırsa, o zaman cinselliğin hiçbir şeye karışmadığını öne sürmek artık mümkün olmayacaktır.” (Mackinnon, 2003:199)

”Eğer kadınların tanımlanmasında cinsellik, cinselliğin tanımlanmasında da cinsel ilişkiye zorlama kavramları önemli ise, tecavüz kadınların toplumsal

koşulları içinde kural dışı değil, toplumun kendi ürünü olan bir olgudur.” (Mackinnon, 2003:199)

Erkeklerin bahanelerinde biri de tecavüze erkeklerin zorlaması değil, kadınların direncinin sebep olduğudur; erkekler cinsel arzularına kadınlardan daha fazla karşılık alabilseler daha az tecavüz ederlerdi! (Mackinnon, 2003:157) Üç kez ‘boş ol’ dedikten sonra İstanbul’a teyzesinin yanına gönderilen Nazan, toplumsal baskıdan ve kadının cinselliğinin erkeğe ait olduğu sanrısından kurtulamaz. Onu izleyen ve birlikte olmaya zorlayan Sami’yi Nazan’ın ‘dostu’ sanan mahallenin ‘delikanlıları’ Nazan ile birlikte olmaları gerektiğini düşünür hatta yüz vermeyişini bir hakaret olarak algırlarlar. ‘Onunla bununla düşüp kalkmak’, ‘bar kızı’ olmak, randevu evinde çalışmak, bir kadına tecavüz edilmesi için yeterli sebeplerdir. (MacKinnon, 2003:208)

Hukuka göre, tecavüz cinsel bir suç olmakla birlikte, cinsel ilişki izlenimi verildiği zaman suç sayılmaz. Ve zorlama olup olmadığını kanıtlamak bir hayli zordur. Tecavüze uğradığı iddia edilen erkeğin eşi veya bir hayat kadını ise rızası olduğunu kabul etmekten başka bir seçenek yoktur. (MacKinnon, 2003:203)

Eğer kadın erkekle daha önce birlikte görülmüşse veya onunla flört etmiş, yatmışsa, onunla evli ise veya modaya uygun giyinmişse, bakire olduğunu ispat edemiyorsa, fahişeyse, yoksulsa, uzun süredir zorla cinsel ilişkide bulunuluyorsa tecavüze uğramış sayılmaz. (MacKinnon, 2003:208)

“İhtiyar bekçi arkalarından koşmaya heveslenmedi. Suçlu yerde yatıyordu. Ötekiler suçlu değildi. Erkeğin elinin kınasıydı.” (Kemal, 2012:256) Gizli fuhuş yaparken yakalandığı kabul edilir ve Zührevi Hastalıklar Hastanesi’ne yatırılır. Tecavüze uğrayan kadınlar karakolda ve mahkemede ikinci kez tecavüz edildiğini söylerler. Erkek egemen iktidar, mahremiyetin sınırlarını aşarak, kimi zaman kadını aşağılayarak, olayı “halka açık bir cinsel gösteri” haline getirebilir. (MacKinnon, 2003:208)

İstanbul'a beraber gönderildiği 'bar kızı' Nesrin'in belalı Sami, göz koyduğu Nazan'ı hastaneden çıkarıp kendi pansiyonuna götürür. Artık teyzesinde kalamayacağı gibi, 'kirlendiği' için kocasının evine de dönemez. "Ayıp, çok ayıp bir suç işlemiş, kötü kadın olmuştu. Suçlu yahut değil, fark etmiyordu. Sebep her ne olursa olsun, 'damgalanmış'tı ya!" (Kemal, 2012:264) Sami'nin de 'hevesini alması' sonucu bir köşeye atılana Nazan, sahte para basımı işinde aracı olarak kullanılır. "Toplumsal düzen, kadını gerekli durumlarda, genellikle de fiziksel / bedensel olarak kullanır; onların ruhsal durumları, düşünceleri önemsizdir." (Eliuz, 2010:102) Bütün istenilenleri ne yaptığının dahi farkında olmadan yerine getiren Nazan yakalanarak hapse mahkum edilir. Hapishanede ise öğrenilmiş toplumsal cinsiyet sonucu ortaya çıkan şiddet bu kez bir kadın tarafından uygulanır. Lezbiyen ilişki bir 'taklit' şeklinde yaşanmakta ve Nazan yine cinsellik, şiddet ve zorlamanın eş anlamlı olduğu bir ilişki içerisinde bulmaktadır kendini.

"Kadınlar çoğunlukla eril üstünlüğe karşı gelebilecekleri yollar bulurlar, hareket çevrelerini genişletirler. Ama hiçbir zaman kurtulamazlar. Kadınlar ayrıca – kimliklerini kabul ettirebilmek, haz alabilmek, sevmek, onaylanmak, emeklerinin karşılığını alabilmek ve bir günü daha kazasız belasız atlatabilmek için bu düzende kadına uygun görülen ölçütleri, değişen derecelerde ve seslerde olsa da, 'bizim' diye benimserler." (MacKinnon, 2003:161) İstenilen şekilde davranmadığı için boşanan Nazan, erkekleri cinsel çekiciliği ile ellerinde tutan Neriman ve Hacer, bu şekilde davranmaya zorlanan kadınlar arasındadır. Bu kadınlar kimi zaman kaderlerine razı olarak kimi zamansa özgür iradesi ile davrandığı yanılığısı ile erkeklerin kurallarını çizdiği dünyada cinsel kimlikleri ile var olma mücadelesi vermektedirler.

Devlet eril toplumsal iktidar olgularını yasalarla düzenler ve böylece hem meşrulaşır hem de toplumsal egemenlik görünmez hale gelir. (MacKinnon, 2003:271) Hukukun zorla kabul ettirdiği iktidar, erkeklerin egemenliğini yansıttığı sürece hukuk nesnel ve ilkeliymiş gibi görünmeye devam eder. "Kadınlar cinsiyet eşitliğini hiçbir zaman yaşamadıkları için neye benzediğini tam olarak öğrenebilmelerine de fırsat olmamıştır." (MacKinnon, 2003:275) Eşitlik kadınların en çok ihtiyaç duyduğu fakat en az sahip olduğu şeydir. (MacKinnon, 2003:278)

Son olarak, MacKinnon'a göre, cinsiyet eşitsizliğine son vermenin yolu feminist bir devlet kuramından geçer. Feminist yöntem, kadın ve erkeğin eşit olmadığını baştan kabul eder, kadınların gerçeğiyle ve eril iktidarın vahşetiyle yüzleşir, işe öncelikle 'bilinç yükseltme' ile başlar. Bazı liberal devletlerdeki gibi kadınların zaten eşit olduğu yanılgısına düşmez. Ayrıca toplumu değiştirmeden de bu yasaların uygulanamayacağını bilincindedir. (MacKinnon, 2003: 276) [Kadınların eşitsizliğine düşük ücretli işlerde çalışmak, hak ettiği kadar ücret almak, küfürlerin öznesi olmak, tecavüze, cinsel istismara, dayığa açık olmak, aşağılamak, doğum kontrol imkânı tanımamak, fuhuşa zorlamak gibi yüzlerce örnek verilebilir. (MacKinnon, 2003:279)] Kısacası, tüm bu gerçeklerle yüzleşen feminist hukuk sistemi eşitliğin sağlanması için değişime, yeni bir hukuk sistemine ve soyut değil somut düzenlemelere ihtiyaç duyar. (MacKinnon, 2003: 284,285)

KAYNAKÇA

ELIÜZ, Ülkü (2010) Orhan Kemal Romanlarında Kadının Nesne Olarak Kullanımı: Cinsel Taciz, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (The Journal of International Social Research) 3-13

GÜLTEKİN, Mehmet Nuri (2011) Orhan Kemal'in Romanlarında Modernleşme, Birey ve Gündelik Hayat, Everest Yayınları, 2. Basım

KARACAN, Olcay (2008) Catherina MacKinnon'un Görüşleri Çerçevesinde Boşanma Nedenleri Bakımından Hukukta Cinsel Tahakküm, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

KEMAL, Orhan, El Kızı (2012) Everest Yayınları, 18. Basım

MACKİNNON, Catharine A. (2003) Feminist Bir devlet Kuramına Doğru, Metis Yayınları, 1. Basım